

20.9.2021

KEMI

Outokummun kaivoksen varausalueen arkeologinen inventointi

Tilaaaja:
Outokumpu Chrome Oy

Heilu Oy
Jussi-Pekka Hiltunen

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo.....	2
1. Kartat.....	4
2. Perustietoa inventointialueesta.....	7
3. Inventointityö	8
4. Tulos	10
Lähteet.....	11
Liitteet.....	12
Kuvia.....	12
Maastossa kuljetut alueet.....	13

Karttaluettelo

Kartta 1. Inventointialueen lähestymiskartta.	3
Kartta 2. Yleiskartta inventointialueesta.	4
Kartta 3. Alueen korkeusmalli MML:n vinovalovarjosteesta.....	5
Kartta 4. Ote ns. Hällstromin kartasta vuodelta 1799.	6
Kartta 5. Ote pitäjänkartasta vuodelta 1843.....	6
Kartta 6. Yhdistelmäkartta vuosien 1955 ja 1957 peruskartoista.	7
Kartta 7. Maastosta havaitut kuoppajäännökset A ja B.....	9

Kannen kuva: yleiskuva inventointialueen itäosasta. Lounaaseen

Taustakarttoina Maanmittauslaitoksen Karttakuvapalvelun (WMTS) 09/2021 aineistoa, ellei toisin mainita. Koordinaatisto ETRS-TM35FIN, korkeus N2000. Valokuvat: Jussi-Pekka Hiltunen

KEMI, Outokummun kaivoksen varausalueen arkeologinen inventointi

Tiivistelmä & arkistotiedot

Outokummun Kemin kaivoksen YVA-ohjelmassa on meneillään siihen liittyvät selvitykset. Tornionlaakson museo edellytti hanketta koskevassa lausunnossaan (23.6.2021 578/11.01.00/2020), että kaivostoiminnan varausalueella tulee tehdä arkeologinen inventointi. Outokumpu Chrome Oy tilasi arkeologisen inventoinnin Heilu Oy:ltä. Inventoinnin maastotyöt tehtiin syyskuussa 2021 ja inventoinnista vastasi FM Jussi-Pekka Hiltunen.

Inventoidulta alueelta ei tunnettu entuudestaan muinaisjäännöskohteita, eikä sellaisia tavattu myöskään maastotöiden yhteydessä.

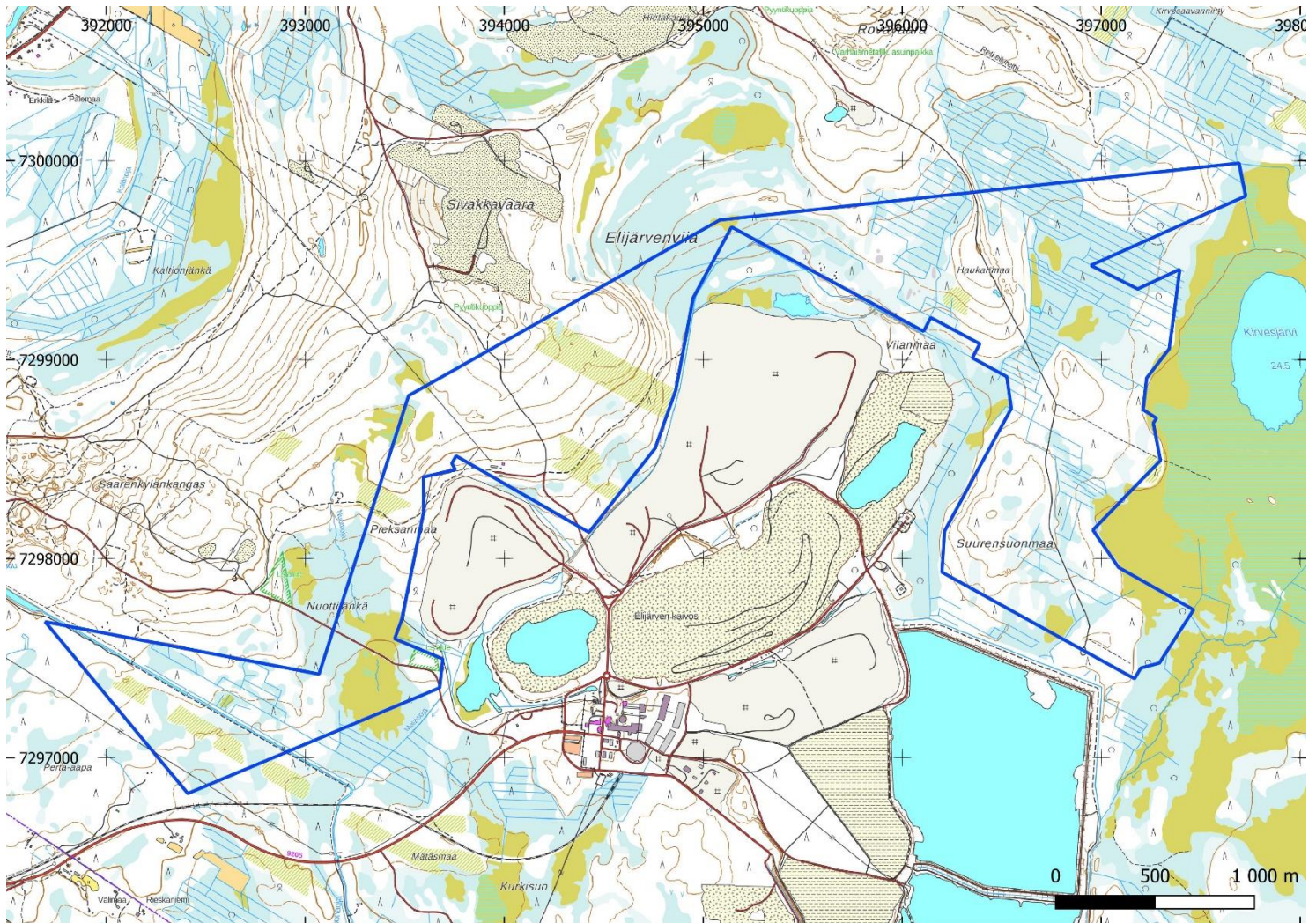
Tutkimustyyppi:	Arkeologinen inventointi
Tutkimuslaitos:	Heilu Oy
Tutkimuksen tekijä:	FM Jussi-Pekka Hiltunen
Kenttätyöaika:	7.9. ja 16.9.2021
Tutkimuksen tilaaja:	Outokumpu Chrome Oy
Alueelle sijoittuneet aiemmat tutkimukset:	Ei tiedossa

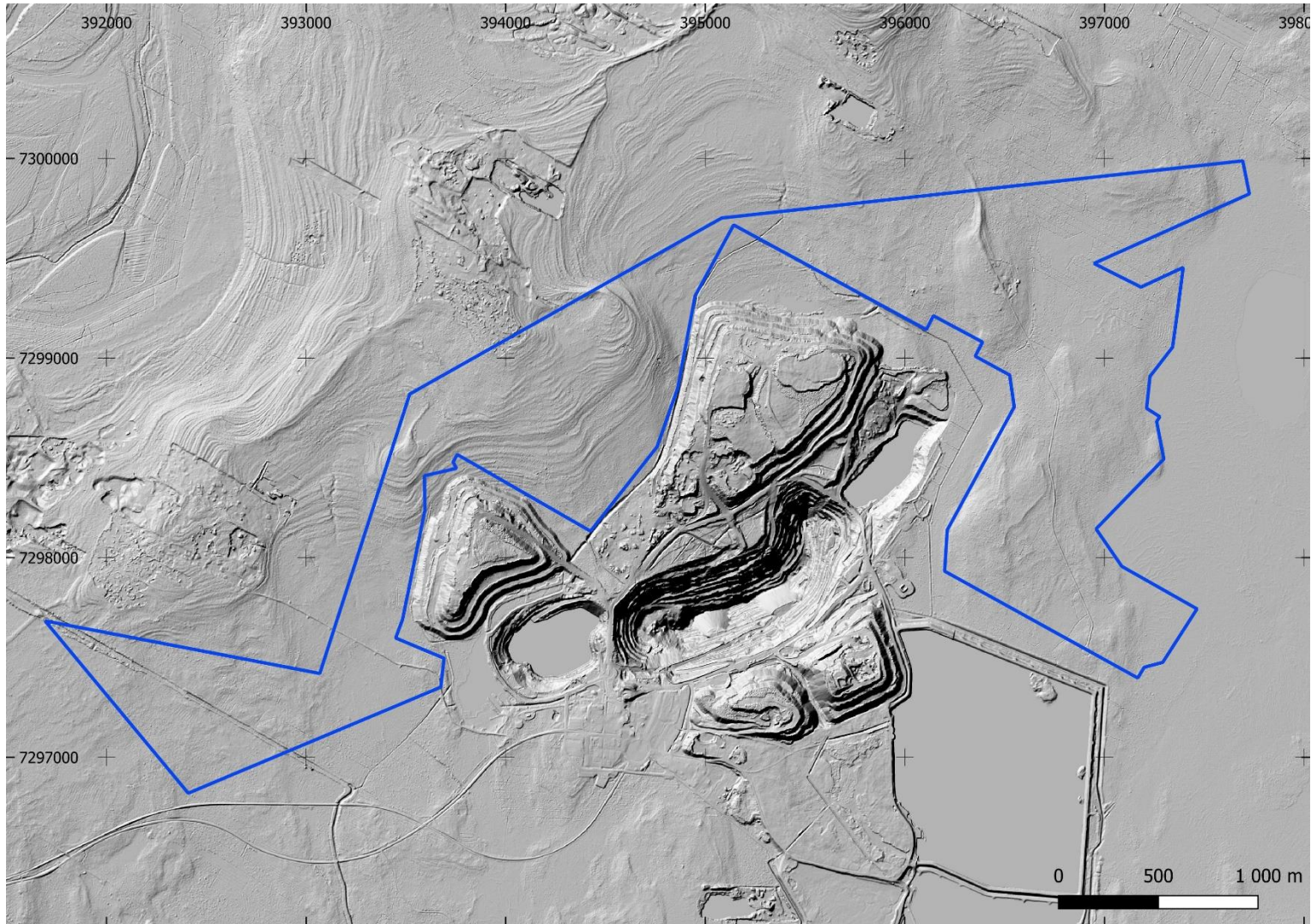
Kartta 1. Inventointialueen lähestymiskartta.

Sinisellä viivalla rajattu inventointialue sijoittuu Kemin keskustan koillispuolelle.

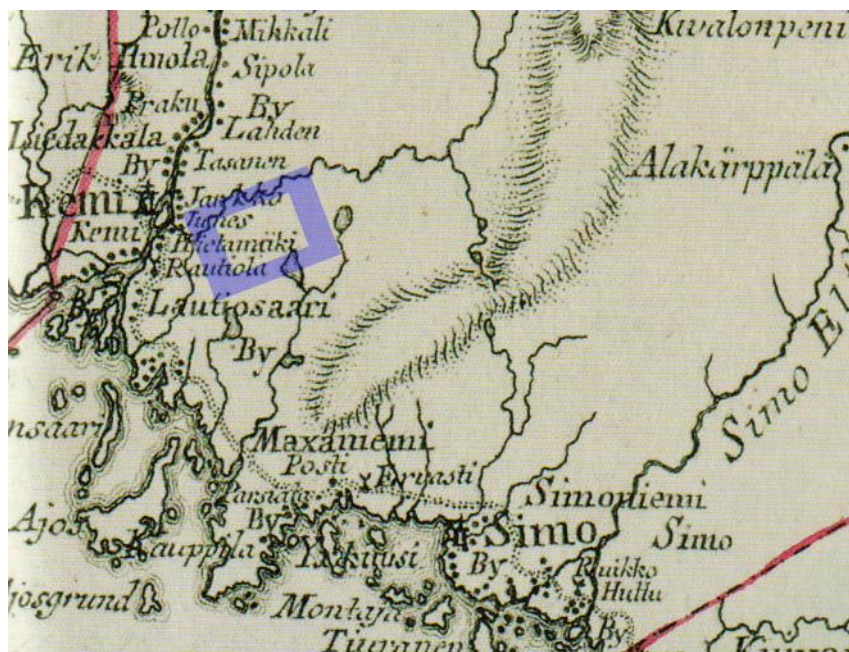
1. Kartat

Kartta 2. Yleiskartta inventointialueesta.

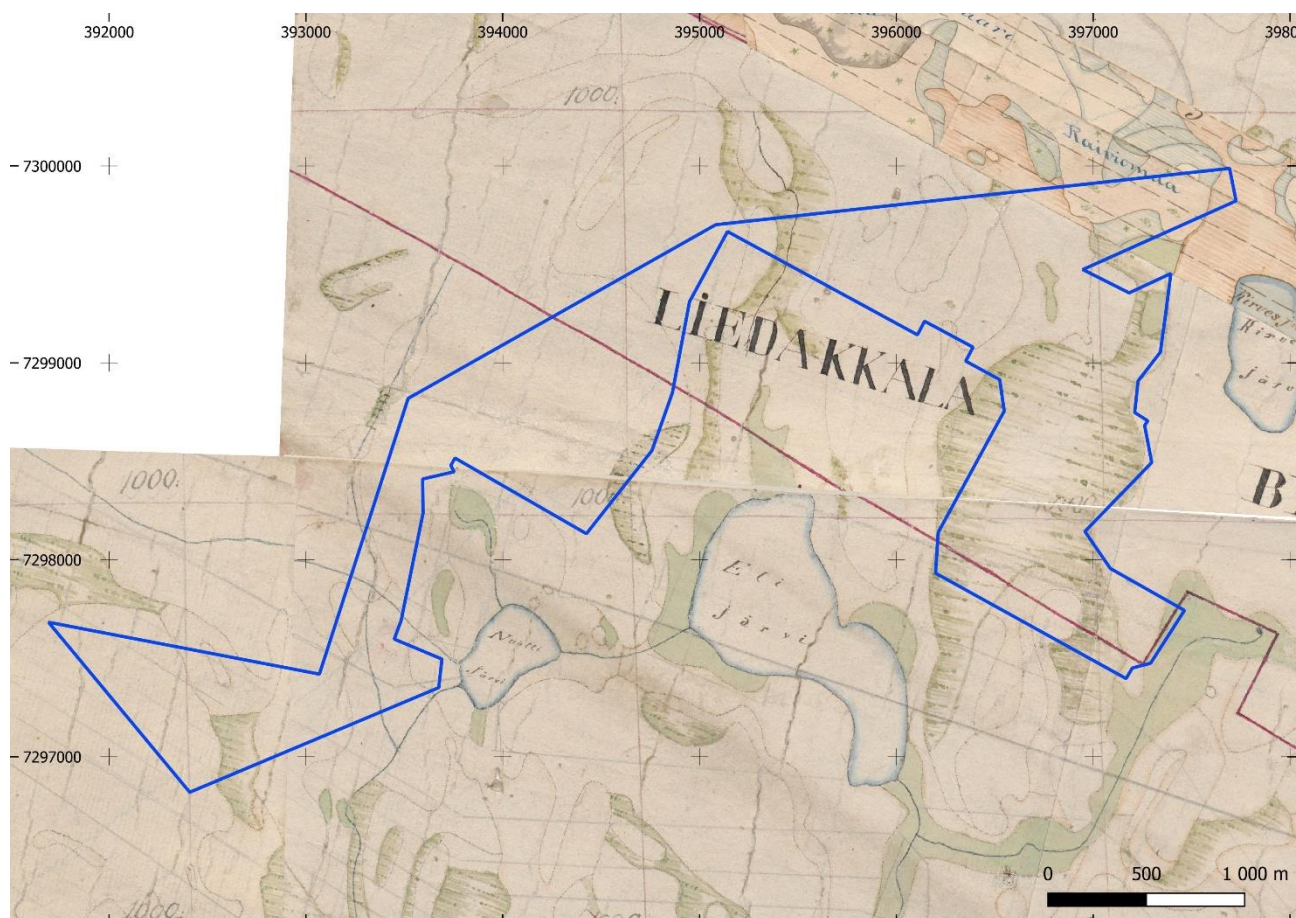

Kartta 3. Alueen korkeusmalli MML:n vinovalovarjosteesta.

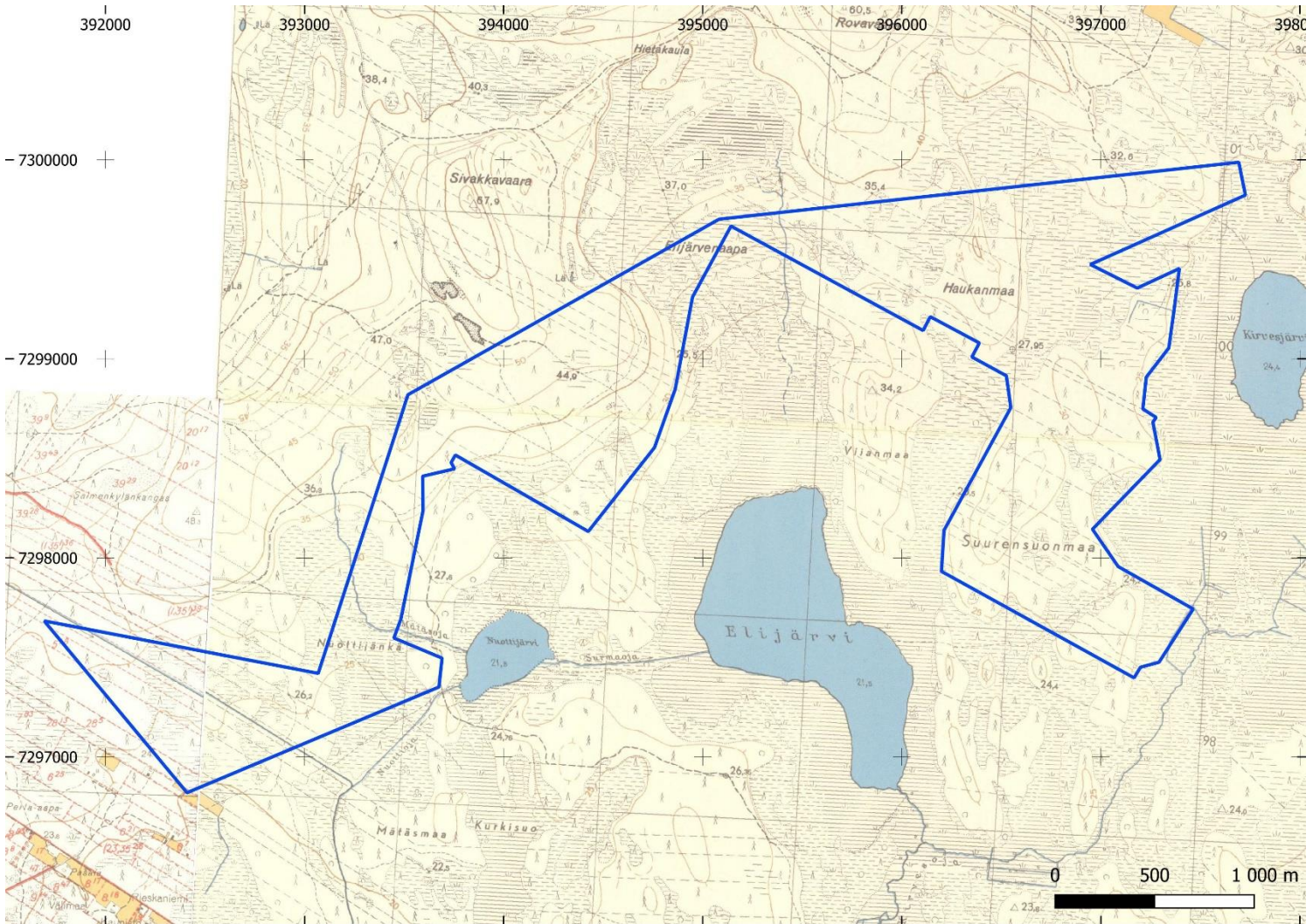

Kartta 4. Ote ns. Hällstromin kartasta vuodelta 1799.

Inventointialue sijoittuu kutakuinkin sinisen suorakaiteen sisäpuolelle, eikä alueelle ole merkitty kiinteää asutusta.

Kartta 5. Ote pitäjänkartasta vuodelta 1843.

Kartta 6. Yhdistelmäkartta vuosien 1955 ja 1957 peruskartoista.

2. Perustietoa inventointialueesta

Arkeologisen inventoinnin kohteena oleva kaivostoiminnan varausalue sijoittuu nykyisen Outokummun Kemin kaivoksen länsi-, pohjois- sekä itäpuolelle. Alue on kooltaan noin 4,5 km². Alue sijoittuu korkeusvälille noin 30–50 m mpy. Alue on rakentamatonta metsä- ja suomaastoa. Alueella on tehty paljon metsänhoidollisia toimenpiteitä, joka oli nähtävissä eri-ikäisestä metsästä sekä vanhoista maanmuokkauksen jäljistä. Inventointialueella, Kemin kaivoksen luoteispuolella, Sivakkavaaralla oli kesällä 2021 tehty metsänhakkuu ja inventoinnin aikaan paikalla oli menossa puunkorjuu.

Inventointialueen pohjoispuolelta, noin 30–50 metrin korkeustasoilta, tunnetaan varhaismetallikautiset asuinpaikat *Rovavaara 1–8* ja *Hietakaula* (muinaisjäännöstunnus 241010061), joista on dokumentoitu pyynti-, keitto- sekä rakkakuoppia ja asuinpainanteita. Alueen luoteispuolelta, noin 44–50 metrin korkeustasoilta, tunnetaan varhaismetallikautinen asuinpaikka *Sivakkavaara* (muinaisjäännöstunnus 241010040) sekä varhaismetallikautiseen asuinpaikkaan liittyviä keittokuoppia kohteesta *Sivakkavaara NE* (muinaisjäännöstunnus 241011000). Näiden lisäksi alueen lounaispuolella on varhaismetallikautinen asuinpaikka *Tuhkamaa W* (muinaisjäännöstunnus 241010136), josta on dokumentoitu keittokuoppia sekä kivilatomoja. Korkeustasojensa puolesta nyt inventoidulla alueella voisi siis sijaita varhaismetallikautisia asuinpaikkoja.

Inventoinnin esitöiden yhteydessä tarkastettiin aluetta kuvaavista vanhoista kartoista ns. Hällströmin kartta (1799), pitäjänkartta (1843) sekä vuosien 1955, 1957 ja 1974 peruskartat. Karttatarkastelun perusteella alueella ei ole ollut kiinteää asutusta. Kaivosta ei ole merkattu vuoden 1955 eikä 1957 karttoihin, mutta vuoden 1974 peruskarttaan se on merkattu nimellä Elijärven kaivos.

3. Inventointityö

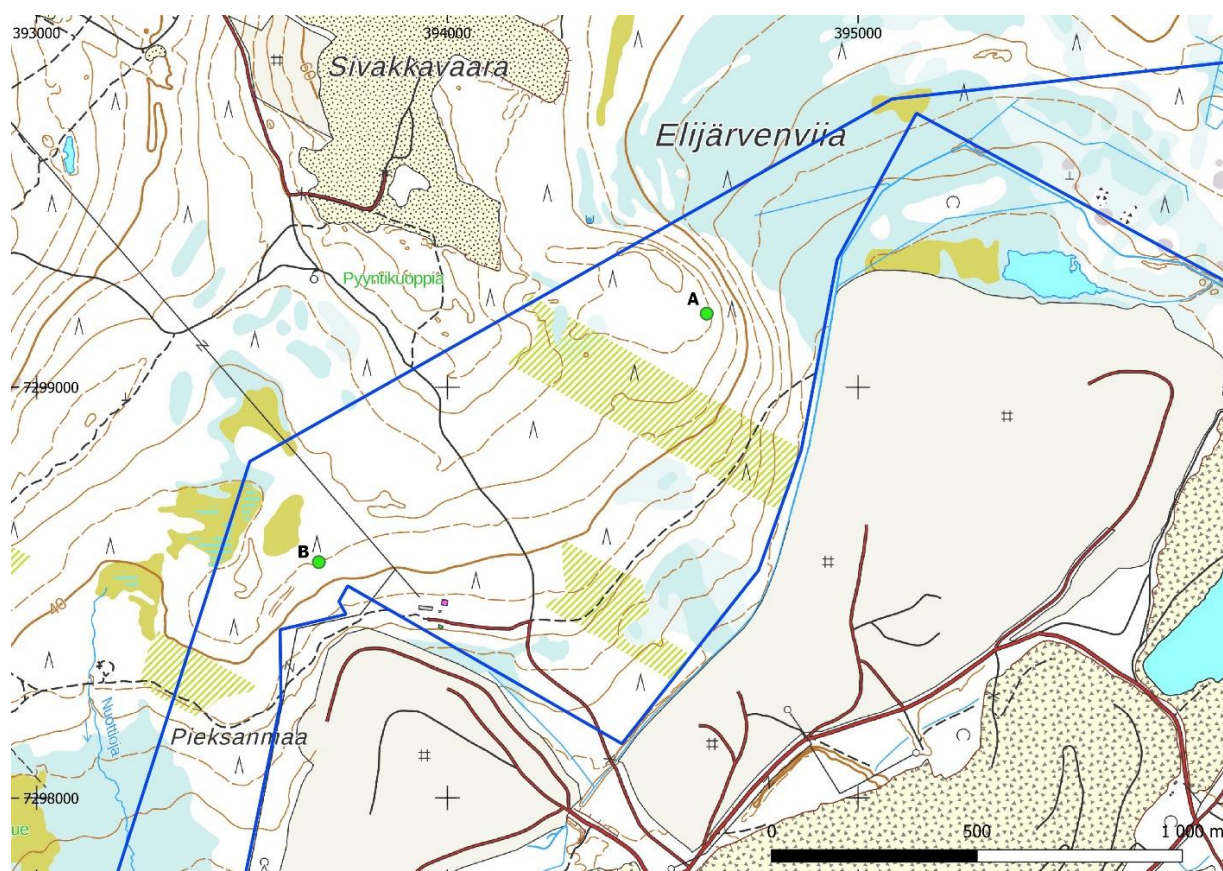
Inventoinnin valmistelutöiden yhteydessä selvitettiin kaivostoiminnan varausalueen läheisyydessä sijaitsevien muinaisjäännöskohteiden sijainnit ja muinaisjäännöstyytit. Ensisijaisena lähteenä käytettiin muinaisjäännösrekisterin tietoja. Valmistelutöiden aikana tarkastettiin myös alueen korkeusmalli (Maanmittauslaitoksen vinovalovarjoste) sekä aluetta kuvaavia vanhoja karttoja (edellinen luku).

Inventoinnin maastotyöt tehtiin kahden päivän aikana, 7.9. ja 16.9.2021. Maastossa tarkastettiin valmistelutöiden aikana muinaisjäännöskohteiden löytymisen kannalta potentiaalisiksi katsottuja paikkoja, kuten esim. noin 30–40 metrin korkeustasoja alueen länsi- ja pohjoisosassa sekä noin 35–50 metrin korkeustasoa alueen itäosassa.

Silmämääräisen tarkastelun lisäksi maastossa kaivettiin lapiolla koekuoppia. Maastossa havaitut kuoppajäänteet ja muistomerkki dokumentointiin muistiinpanoin ja digitaalivalokuvoin. Sijaintitiedot mitattiin GPS-laitteella (Garmin Montana 610), jonka mittatarkkuus laitteen ilmoituksen mukaan oli 2–8 metriä.

Elijärvenviian eteläpuolelta havaittiin pyöreähkö kuoppa (N 7299179 E 394631, kartan A). Kuoppa sijaitsee mänty- ja kuusivaltaisessa sekametsässä. Kuopan ympärillä erottui vallimainen rakenne. Kuoppa on halkaisijaltaan noin 3,5 metriä vallien ulkoreunoilta mitattuna ja noin metrin syvä vallien yläreunaan mitattuna. Kuopan pohjalle tehtiin noin 50 x 50 cm kokoinen koekuoppa, josta heti turpeen alta paljastui kiviä. Koekuopasta ei havaittu huuhtoutumis- tai rikastumiskerrosta. Koekuopasta ei myöskään havaittu hiiltä tms. palamiseen viittaavaa. Koekuopan kaivaminen lopetettiin noin 30 cm syvyyteen sen kivisyyden takia. Huuhtoutumiskerroksen puuttumisen vuoksi kuoppa ei voi olla vanha, eikä hiilen ja noen puuttumisen vuoksi kyseessä voi olla esim. hiilimiilu. Maastohavaintojen perusteella kyseessä ei ole muinaisjäännöskohde.

Toinen kuoppajäännös havaittiin Sivakkavaaran eteläosasta (N 7298574 E 393687, kartan B). Kuoppa sijaitsee mänty- ja kuusivaltaisessa sekametsässä vanhan hakkuuaukean pohjoispuolella. Kuopan ympärillä erottui vallit. Kuoppa on halkaisijaltaan noin 6 metriä vallien ulkoreunoilta mitattuna ja noin 1–1,5 metriä syvä vallien yläreunaan. Kuopan pohjalle tehtiin noin 40 x 40 cm kokoinen koekuoppa. Koekuopasta ei havaittu ehjää podsolimaannosta; noin 40 cm syvyyteen asti maakerros oli hyvin orgaanista. 40 cm syvyydessä vastaan tuli suurikokoisia kiviä, joten kaivaminen lopetettiin. Havaintojen perusteella kuoppaa ei pidetä muinaisjäännöskohteena.

Kartta 7. Maastosta havaitut kuoppajäännökset A ja B.

Inventointialueen lounaisosassa, aivan alueen rajan tuntumassa Vähä Ruonaojan ja sen vieressä kulkevan metsäautotien eteläpuolella sijaitsee peruskartallekin merkitty muistomerkki (N 7297029 E 392887). Muistomerkki on noin 1,5 x 1 metrin kokoinen kivilohkare, johon on kiinnitetty teräksinen laatta. Laatatassa lukee ”Tältä kohdalta löysi sukeltaja Martti Matilainen 15.6.1959 kromimalmilohkareen, mikä johti Kemin kromikaivoksen ja Tornion jaloterästehtaan syntymiseen. Outokumpu Oy”. Muistomerkin on pystyttänyt Outokumpu Oy. Muistomerkin pystytysajankohta ei ole tiedossa, mutta ilmiselvästi se ei ole kovin vanha. Kyseistä muistomerkkiä ei voi pitää muinaisjäännöskohteena, mutta paikallisen merkittävyytensä vuoksi sen varjelemista voisi harkita.

4. Tulos

Outokummun Kemin kaivoksen varausalueelta ei entuudestaan tunnettu muinaisjäännöskohteita, eikä sellaisia tavattu myöskään syyskuussa 2021 tehdyn inventoinnin aikana.

Sivakkavaaran eteläosasta havaittiin kaksi erillistä kuoppajäännöstä, jotka eivät maastohavaintojen perusteella ole kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita suojelukohteita. Kuopat voivat olla vanhoja maanottokuoppia tai maaperän testauskuoppia.

Inventointialueen lounaisosassa, Vähä Ruonaojan kupeessa, on paikalta löydetyn kromimalmilohkareen löytymisen kunniaksi pystytetty muistomerkki. Muistomerkki on merkitty peruskartalle.

Oulussa 20.9.2021

Jussi-Pekka Hiltunen
Heilu Oy

Lähteet

Strang, Jan ja Harju, Erkki-Sakari (toim.) 2012. Suomen karttakirja 1799. C.P.Hällströmin Suomi-kartasto. Alkuperäiskustantaja S.G.Hermelin

Karttalähteet

Pitäjänskartta 1843. Geograf karta öfer Lautionsaari, Hirmula, Ilmola, Korois, Liedakkala, Kyrcko och ... Paakkola byar uti Kemi socken af Uleåborgs län. Myöhemmin nimetyt karttalehdet 2541 11 Kemi ja 2541 12 Kemi.

Vanhat peruskartat (Maanmittaushallitus):

- Karttalehti 2541 08 Kemi, vuosi 1955.
- Karttalehti 2541 11 Kirvesaapa, vuosi 1957.
- Karttalehti 2541 12 Akkunusjoki, vuosi 1957.

Liitteet

Kuvia

Ylävasen: Sivakkavaaran hakkuuaukeaa, jossa menossa puunkorjuu. Pohjoiseen. Yläoikea: Kuoppajäänne Elijärvenviian eteläpuolella (kartan A). Lapiro pystyssä kuopan pohjalla. Itään.

Alavasen: Sivakkavaaran lounaisosan kuoppajäänne (kartan B). Lapiro pystyssä kuopan pohjalla. Länteen. Alaoikea: Outokumpu Oy:n pystyttämä muistomerkki. Etelään.

Maastossa kuljetut alueet

